

Az égtájnevek vizsgálata a karjalai nyelvjárásokban¹

TÓTH Anikó Nikolett

1. A karjalai nyelv a balti finn nyelvek képzeletbeli rangsorában a harmadik helyet foglalja el, mind beszélőinek számát, mind nyelvi helyzetét tekintve. A karjalai nyelvjárások csoportosításáról többféle vélekedés létezik. Az eddigi legterjedelmesebb, közel 83 ezer címszót tárgyaló karjalai szótár, a Pertti Virtaranta vezetésével 1965 és 1997 között megjelent hatkötetes *Karjalan Kielen Sanakirja* (KKS) három nyelvjárást különít el: a vieni² és a déli karjalát (ezek a tulajdonképpeni karjalán belüli dialektusok), valamint az aunoszi (azaz livvi) karjalát. A balti finn nyelvjárási atlasz, az *Atlas Linguarum Fennicarum* (ALFE) a tulajdonképpeni karjalán belül szintén különválasztja a viena és déli karjalát, de a kategorizálása ennél részletesebb, mivel további alldialektusként tárgyalja az előbbi kettő mellett a raja-karjala és tveri területek, ill. a novgorodi–leningrádi terület nyelvjárásait. A másik nagy csoport, az aunoszi nem tartalmaz külön alldialektusokat. – Ebben a dolgozatban a balti finn égtájmegnevezések fontos forrásának, az ALFE-nak a felosztását követem.

Felmerül ugyanakkor a kérdés, szükség van-e az égtájnevek kutatásához a nyelvjárások ilyen részletekbe menő vizsgálatára. Mivel (még) nem jött létre egységes irodalmi nyelv, nem lehetett a dialektusonként eltérő égtájnevek közül a poliszémia elkerülése végett irányonként egy-egy lexémát kiválasztani. Annak hatása, hogy az egyes nyelvjárások saját nyelvváltozatuk alapján hoznak létre mintegy „saját” írásbeliséget, a karjalai égtájnevek vizsgálata során több ponton is tetten érhető. Egy-egy égtáj megnevezésére több kifejezés is létezik – a legtöbb a DÉL irányra (12) –, illetve egy kifejezés több égtáj

¹ A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú *Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program* című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

² Nevét a Viananmeri, azaz Fehér-tengerről kapta.

esetében is használatos. Nem lehet meghatározni azt sem, melyik a hivatalos égtájnév és melyek csupán szinonimák, nyelvjárási variánsok, s melyeknek lehet stilisztikai többletjelentése (mivel a szóbeli gyűjtések során kiderült, hogy ebben még az anyanyelvi beszélők sem jutnak konszenzusra).

A kutatásom során a következő forrásokat használtam fel: A karjalai szótárak közül a legtöbb adattal a már említett KKS szolgált. Ez azért is különösen értékes, mivel a szóanyag a karjalai nyelv összes nyelvjárását érinti. Ezen kívül felhasználtam Makarov 1990-es nagyszótárát, amely az aunuszi, ill. Punzsina 1994-es szótárát, amely a tveri dialektus szókincsét öleli fel. Ezt egészíti ki az ALFE égtájnevekkel foglalkozó kilenc fejezete, amely – más balti finn nyelvek mellett – részletesen foglalkozik a karjalai nyelvjárások égtájmegnevezéseivel is. Végezetül adataim feldolgozásában anyanyelvi beszélők szóbeli közléseit is felhasználtam.

2. Az égtájak megnevezése a karjalaiban

2.1. Égtájak szerint:

ÉSZAK: *pohjañi, pohjane, pohjatuuli, päivätön pohjaine, pimieranda, puoliüöranda, puoliöine, keškiüöranda, viluranda, vilpual', severi.*

ÉSZAKKELET: *siverikkö, otuš, koil'ine, kesäpäivännousu.*

KELET: *itä, koiliñi, päivännoožuranda, nowžuranda, muatuuli, päivännouzučura, päivännouzučuppu.*

DÉLKELET: *murkinapäivä, murkinapäiväine, puolimurkina, meriñi, piñin-därviñi, mezenču, kaltaine.*

DÉL: *etelä, šuvi, puolipäiväranda, keškipäiväranda, puolipäivü, murkinapäivä, puolimurkina, lämmbümäranda, lämmissranda, lämminpual', lämminrandu, lämminmua, jug.*

DÉLNYUGAT: *lounaštuuli, murkinapäiväituuli, otuštuuli, louna(s), lounaine, lounatpäivä, lownai, lownaranda, linnunnenä.*

NYUGAT: *luuveh, luueh, luu(v)eh, luodeh, keškiranda, päivänlasku, päivänkeltos, päivänlaskupuoli, meriñi, zjapad, manner(tuuli).*

ÉSZAKNYUGAT: *podsevernoi, kešpäivänlaškutuuli, luodeh, luueh, luvveh, päivänlasku, päivänlaskupuoli, päivänlaskučura, pohja(n)luuveh, suviluvveh.*

2.2. Nyelvjárások szerint

a) **viena karjala:** É *pohjoine, puoli/öine* / K *kuoil'ini* / D – / NY *luotehini, luuveh, luote, luoteh* / ÉK *otuš, kesä/päivän/nousu, koiliñi* / DK – / ÉNY *luotehiñi tuuli* / DNY *lounaš/tuuli, otuš/tuuli, murkina/päivä/tuuli*;

- b) déli karjala:** É *pohjoñi, pohjañe, pohjaine, päivätöin pohjaine* / ÉK *koil'line, koil'liñi, koil'ine, koiliñi* / K *koil'ine, kuoil'ini* / DK *pit'in/d'ärviñi* / D *šue, šui, šuji, suvi, murkina/päivä* / DNY *linnun/nenä, lounas, lounat/päivä, lounaš/tuuli* / NY *luvveh, luotehini, luodeh* / ÉNY *luuveh, luueh, luvveh, luodane/tuuli*;
- c) aunoszi karjala:** É *pohjaine, pohjane, pohd'aine, pohjañe, päivätöin pohjaine* / ÉK *siverikkö, kesä/päivän/nousu, koil'liñe, koil'line* / K *koil'ine, koil'line, mua/tuuli, päivän/nouzu, päivän/nouzu/čuppu, päivän/nouzu/čura, päivän/nouzu/puol'i, vostok* / DK *mezen'ču, kaltaine* / D *jug, lämmin/randu, murkina/päivä, puoli/murkina* / DNY *lounaine, lounas, lounat/päivä* / NY *luodeh, luvveh, manner(tuuli), päivän/keltos, päivän/lasku, zjapad* / ÉNY *pod/severnoi*;
- d) tihvinä–valdai karjalai:** É *vilu/randa, pimie/randa* / ÉK – | K *päivän/noožu/randa* / DK – | D *l'ämbümä/randa, puoli/päivä/randa* / DNY – | NY *päiväzen/lašku/randa* / ÉNY –;
- e) tveri karjala:** É *pohjatuuli, vil/pual', severi, puoli/üö/randa, vilu/randa* / ÉK – | K *päiväzen/noužu/randa, päiväzen/noužo/randa* / DK – | D *murkina/päivä, lämmin/pual', puol'i/päivä/randa, keški/päivä/randa, l'ämbümä/randa, l'ämmis/randa* / DNY *louna* / NY *lašku/puol', päiväzen/lašku/randa, keški/randa, päiväzen/lašku, päiväzen/lašku* / ÉNY –.

3. Az elsődleges égtájak etimológiai-szemantikai vizsgálata

Észak. A deiktikus irányok, illetve a fent–lent, elöl–hátsó, jobbra–balra stb. rendszerek gyakran képezik az égtájnevek alapját.³ Erre példa a területileg északabban fekvő karjalai nyelvjárások (viena és déli karjala) ÉSZAK megnevezése: *pohjañi, pohjane* < *pohja* 'alj, fenék' (Mägiste 2269–2271; SKES 3:588; SSA 383); összetételben (*pohja/tuul* 'északi szél') és jelzős szerkezetben (*päivätöin pohjaine* 'naptalan észak') is.

Az égtájak megnevezése során az egyik fő motiváció a Nap mozgása. Ehhez szorosan kapcsolódó természeti jelenség a fény (azaz itt a fénytelenység) leírása, vö. a délebben fekvő nyelvjárásokban használatos *pimie/randa* 'sötét + part' megnevezést.

A napszakok és az égtájak neveinek egybeesése több nyelvben is megfigyelhető, az észak ebben az idő–tér összetételben az éjféllal, éjszakával korrelál: *puoli/öine* 'fél + éjszaka' > 'éjfél' > 'észak', *puoli/üö//randa* 'éjféli part', *keški/üö//randa* 'éjféli part' (*keški/üö* 'közép + éjszaka' > 'éjfél').

³ A germán nyelvekben ennek a nyoma pl. az ang. *north* 'észak'; no. *nord* < ósk. *nordr* < ieur. **n•to-* ~ *n•tro-* 'balra/alatt' = kelethez képest balra-lent' (Kluge 1967: 591).

A karjalai időjárásra utal a *vilu/randa* 'hideg + part', *vil/pual* 'hideg + oldal'. A *vilu* 'hideg, hűvös' a balti finn nyelvekben deskriptív szó (SSA 3: 450). Égtájnév első elemeként csak a karjalai nyelvjárásokban használatos, emellett az észten helyjelölő többletjelentése van: *vilu* 'jahe päikesevarjulinekoht, vari; hűvös, árnyékos hely, árnyék' (EKSS 6/360–361).

A karj. *severi* orosz jövevényszó, az átadó nyelvben 'észak' jelentésben az időjáráshoz kapcsolódik, vö. or. *cevep* 'észak' (< *cevep* 'Norden', dial. *cuvep* 'Nordwind'; óbolg. *severь* 'Norden, Nordwind' ~ litv. *šiaurys* 'Nordwind', lat. *caurus* 'Norwestwind', gót. *skūra windis* 'Strumwind' stb., Vasmer II/600).

Kelet. A karjalai *itü* (KKS I/470) a Nap mozgását leíró név, vö. finn *itä*, é. *ida* – valószínűleg összefügg a fi. *itää* 'sarjad, kel' szóval, a jelentésmagyarázat ez alapján 'irány, ahol a nap felkel' (de a lívben az *ida* 'északkelet' jelentésű) (SKES 111; SSA 1: 230).

A karj. *koiliini* a FU **koje* 'hajnal' jelentésű szóra vezethető vissza, a balti finn nyelvekben K és ÉK irányra is használják, vö. finn *koi*, *koillinen* 'hajnal; északkelet' (SKES 207; SSA 1/383–384).

A Nap mozgásának leírásából keletkeztek a következő égtájnevek: *päivän/noožu/randa* 'nap + kelet + oldal', ill. *nowžu/randa* 'kelet + oldal'. Ez a névadási mód él a vepszében is (*päiva/nouzem*). További karjalai összetételek: *päivän/nouzu/čura* 'napfelkelte + sarok' (SKES 1126a) < or. *чупа* 'belső sarok, tölcser' (Vasmer III/358); ill. *päivän/nouzu/čuppu* 'napfelkelte + szél' (SKES 1125) < or. *чyna* 'szél, határ, vég' (Vasmer III/356).

A karj. *mua/tuuli* 'szárazföld + szél' az égtájakkal összefüggő szelek megnevezésén alapul. Ezek több irányt is jelölhetnek, mindig a beszélők megfigyelései és szóhasználata alapján, vö. karj. *manner/tuuli* 'szárazföld + szél = nyugat'.

Dél. Az évszakokkal való megnevezés nem igazán jellemző a balti finn nyelvek égtájneveire. A ritka példák egyike a karjalai *šuvi* 'nyár' > 'dél' jelentésű szó. A karj. *etelä* (~ fi. *etelä*, lív *jedaal* 'dél') eredetileg iránymeghatározásra szolgált, vö. *esi* 'elülső rész; elöl' (Mägiste 154–155; SKES 41–42; SSA 1/108) (de az észten az *edel* 'délnyugat' jelentésű). Ezzel korrelál a *pohja* 'alap' > *pohjoinen* 'észak'

Az égtájnevek rendszerében a K–Ny irányokat sokszor egymással ellentétes jelentésű szóval jelzik. Ilyen korreláció, bár nem jellemzően, de előfordul az É–D esetében is, pl. a karjalaiban a napszakokkal való megnevezés során. Az 'észak' esetében l. *puoli/öine* 'fél + éjszaka' > 'éjfél' > 'észak', míg a DÉL megnevezésében ez a Nap tetőzésével, delelésével van összefüggésben, vö.

karj. *puoli/päivü* 'fél + nap' > 'dél (mint napszak)' > 'dél (mint égtáj)', *puoli/päivä//randa* 'dél + part = D'; *keški/päivä//randa* 'közép + nap + part' > 'dél + part = D'.

A karj. *murkina/päivä* 'reggel + nap' (ALFE 82.3.); *puoli/murkina* 'fél + reggel' napszakhoz kapcsolódó elnevezés alapja a germán **morginn* 'reggel' (SKES 352).⁴ A balti finn nyelvekben később ehhez járult a 'reggeli étkezés tízórai' többletjelentés is, vö. kar. *murkina* 'varsinainen aamuateria', fi. *murkina* 'reggeli; étel'. Hasonló motivációjú a fi. *aamu/päivä* 'reggel + nap = kelet', é. *hommiku/maa* 'reggel + föld = kelet' is.

A napszakokkal való megnevezés során az É–D korrelációt már láthattuk, hasonló megkülönböztetés figyelhető meg az időjárás alapjánuló névtípusokban is. Az időjárás alapján való megnevezés szintén a Naphoz kötődő természeti jelenség, a hideg–meleg korreláció megvan pl. az erza-mordvin égtáj-névrendszerben is, vö. mdE *jakšamo jon(ks)* 'észak', *l'embe jon(ks)* 'dél' < *jakšamo* 'hideg', *l'embe* 'meleg' + *jon* 'oldal'. A *lämmin* 'meleg' jelentésű szó az alapja egyes 'dél'-t jelentő karjalai égtájneveknek: *lämmin/randu*, *lämmis/randa* 'meleg + part'; *lämmin/pual* 'meleg + oldal'; *lämmin/mua* 'meleg + föld', míg az 'észak' *vilu/randa* 'hideg + part', *vil/pual* 'hideg + oldal'.

Az aunoszi karj. *jug* orosz jövevényszó, vö. or. *юг* 'dél' < 'füledt meleg, aszály', vö. szlov. *jùg* 'Tauwind, Süden', *jugovina* 'Tauwetter; olvadás' (Vasmer III/467).

Nyugat. A Nap látszólagos mozgása alapján a nyugati irányt a 'nyugszik' ill. 'lemegy' szavakkal való megnevezése gyakori névadási típus. Ez figyelhető meg a karj. *päivän/lasku* 'nap + lemenés'; *päivän/lasku/puoli* 'nap + lemenés + oldal' égtájnevekben.

A földrajzi adottságokra reflektál a balti finn nyelvek *meri* 'tenger' szava. Ez több irányt is jelölhet, attól függően, hogy a használóhoz képest merre van a tenger. A karjalaiban a *merini* 'tenger' a nyugatot jelöli. A tveri karj. *keški/randa* 'közép + part' égtájnévi jelentésének alapja az irány megnevezése.

A *zjapad* orosz jövevényszó (< or. *znanò* 'naplemente' < *za-* 'hátral, túl' + *naòy* 'zuhan, lebukik', vö. lat. *occidens*, Vasmer I/441).

4. Névadási típusok

A balti finn nyelvekben megjelenő névadási típusok a következők lehetnek: 1) nap; 2) napszakok; 3) évszakok; 4) fényviszonyok; 5) időjárás körülmények; 6) irányok; 7) térszínformák; 8) természet; 9) egyéb (Tóth 2011: 157–161). A finn és észti égtájnevekben az első öt névtípus gyakori, s vi-

⁴ Vö. ném. *Morgenland* 'kelet' (Kluge 632).

szonylag sokszor előfordul a hatodik típus is (a finn nyelvjárásokban még a jelzős szerkezetekkel keletkezett pontos kifejezési típus is viszonylag gyakori). A lapp nyelvjárások égtájneveiben ezzel szemben az első öt névtípus egyáltalán nem fordul elő: itt az irányok és a térszínformák, a környezet földrajzi jellemzői játszanak fontos szerepet (Tóth 2009: 128; Tóth 2010: 176–177).

Milyen elnevezési módok, névtípusok jelennek meg a karjalai égtájnevekben? A karjalai nyelvben a legtöbb elnevezési mód érvényesül: fontosak a beszélők kogníciói, ezáltal az égtájnevek reflektálnak a környezeti tényezőkre (nap állása, hideg–meleg, víz–szárazföld stb.). Összességében a napszakok alapján való névadás a leggyakoribb, ez teljes időbeli és 360 fokos térbeli rendszerként jelenik meg.

1) Nap. A karjalai nyelvjárásokban a Nap mozgásának leírásán alapuló névtípus a K–Ny, ill. ÉK–ÉNy irányokban van meg, vö. *päivän/nousu* 'a Nap (fel)kelése = K, ÉK', *päivän/lasku* 'a Nap ereszkedése = Ny, ÉNy'. Ennek a kettősségnek az lehet az oka, hogy a karjalaiak lakta vidék annyira északon van, hogy a Nap mozgása évszakonként más ívet jár be, és ezáltal két napfelkelte között, az év más és más időszakában nagyarányú eltérés lehet, azaz a napfelkelte és a napnyugta északabbra tolódik, vö. karj. *päivän/noožu//randa* 'nap + felkelés + part = K', *nowžu//randa* 'felkelés + part = K', *kesä//päivän/nousu* 'nyár + nap + felkelés = ÉK', ill. *päivän/lasku* 'nap + lemenés = Ny', *päivän/lasku//puoli* 'nap + lemenés + oldal = NY, ÉNy', *kešä//päivän/lašku//tuuli* 'nyár + nap + lemenés + szél = ÉNy'.

2) Napszakok. Az égtájak és a napszakok (és ebből az étkezések időpontja) elnevezésének egybeesése több nyelvben is megfigyelhető (leginkább a DÉL többjelentésű alakokban). A karjalai nyelvjárásokban a hajnal, a reggeli/tízórai, ebéd/dél, éjszaka jelentésű szavak szolgálnak az irányok teljes körének leírására. Minderre hatással van a Nap állása az adott szélességi körön, ezáltal a hajnal jelenthet északkeletet és keletet, a tízórai/reggeli délkeletet, delet és délnyugatot.

A karjalai égtájnevek közül ebbe a csoportba sorolható: *puoli/öine* 'éjfél = É'; *keški/üö//randa* 'éjfél = É'; *koil'ine* 'hajnal = É, ÉK'; *murkina/päivä, murkina/päiväine* 'reggel + nap = DK, D'; *puoli/murkina* 'fél + reggel = DK, D'; *puoli/päivü* 'dél = D', *louna(s), lounaine, lounai* 'ebéd = DNy'; *lounat/päivä* 'ebéd + nap = DNy' stb. (Vö. az észttben *hommiku/maa* 'reggelföld = K', a nyugati finn nyelvjárásokban *ilta/päivä* 'estnap = Ny'.)

3) Az évszakok nevei a finn nyelvjárások égtájneveiben jelzőként szerepelnek, utalva arra, hogy a napfelkelte télen, ill. nyáron mennyiben eltérő. Ez

a karjalaiban a 'nyár' jelentésű szóval jelenik meg, vö. *šuvi, suvi* 'nyár = D'; *kesä//päivän/nousu* 'nyár + nap + felkelés = ÉK; *kešä//päivän/lašku/tuuli* 'nyár + nap + lemenés + szél = DNY'.

4) Fényviszonyok: *pimie/randa* 'sötét + part = É'.

5) Időjárási körülmények: *vilu/randa* 'hideg + part', *vil/pual'* 'hideg + oldal' = É; *l'ämbiümä/randa, l'ämmis/randa, lämmin/randu* 'meleg + part', *l'ämmin/pual'* 'meleg + oldal, *l'ämmin/mua* 'meleg + föld' = D.

6) Irányok: vö. karj. *pohjane* 'alj(a) > É'; *etelä* 'elöl' > D'; *keški/randa* 'közép + part = Ny'.

7) Térszínformák: *mua/tuuli* 'szárazföld + szél = K'; *meriäni* 'tenger = DK; NY'.

8) Természet: *linnun/nenä* 'madár + csőr = DNY'.

Míg az indoeurópai nyelvekben (és a magyarban is) a mellékégtájakat összetétellel nevezik meg, addig a balti finn nyelvekben általában ezekre is önálló szavak vannak. De külső nyelvi hatásra összetételekkel is találkozunk, pl. a finn nyelvjárásokban az *itäpohja* 'északkelet' (érdekes megfigyelni, hogy nem É + K, hanem K + É sorrendben szerepelnek az összetétel tagjai) vagy a karjalaiban *pohja(n)/luuveh* 'északnyugat', *suvi/luuveh* 'délnyugat'.

Ahogy a lapp nyelvjárásokban és a többi balti finn nyelvben is, a karjalaiban is találkozhatunk polyszém, azaz több irányra is utaló égtájnevekkel: *luodeh, luuveh* 'nyugat; északnyugat'; *otuš* 'északkelet; délnyugat'; *koil'ine* 'északkelet; kelet'; *meriäni* 'délkelet; nyugat'; *murkinapäivä* 'délkelet; dél'; *päivän/lasku, -puoli* 'nyugat, északnyugat'. Azonban míg a lappban nyelvjárásonként vagy területenként mást és mást jelent az adott név, addig a karjalaiban egy nyelvjáráson belül is megtalálható a polyszémia, vö. pl. aunuszi *koil'ine* 'északkelet; kelet'. Ennek oka feltehetően az irányok, téri dolgok nyelvi leírásának nehézségeiben rejlenek.

Az orosz nyelvnek az égtájnevekre gyakorolt hatása a karjalai nyelvjárások közül az aunusziban a legerősebb (K *vostok*, D *jug*, Ny *ziäpad*, ÉK *siverikkö*).

Az utótagok közül gyakori elem a *ranta* 'part'; ill. a *puoli* 'oldal'. Előbbi esetében valószínűleg már nem összetett szóban megjelenő tartalmas jelentésű szóval számolhatunk, hanem inkább az eredeti alak grammatikalizációja kezdődött meg. A *ranta* eredeti jelentései (SKES 732; SSA 3/48): '1. járven, meren, joen tms. *ranta* (maa- t. *vesialue*)'; [utótagként] 2. 'muun luonnonpai-

kan reuna(ma), laita, syrjä; alueen laitaosa; taivaan-, ilmanranta; 3. esineen, vaatekappaleen reuna(osa); 4. seutu, tienoo; maa, maanääri, -kolkka'. Égtáj-nevekben való használatára l. *pimieranta* 'sötét + part = É', *viluranda* 'hideg + part = É'; *lämminrandu* 'meleg + part = D'. Ez valószínűleg analogikusan terjedt tovább, ma már olyan szavakban is megfigyelhető, mint pl. de *koilis/ranta* 'hajnal + part = kelet'; *lowna/randa* 'délnyugat + part = DNy'. A többi balti finn nyelv égtájmegnevezései között azonban egyetlen példát sem találtam a *-ranta* ilyen használatára. Úgy vélem, hasonló jelenség figyelhető meg az észti *-kaar* 'ív' esetében is (pl. *põhjakaar* 'észak'; *hommikukaar*, *idakaar* 'kelet'; *lõunakaar* 'dél'; *õhtukaar*, *läänekaar* 'nyugat'), ez a (grammatikalizálódott) utótag szintén nincs meg a többi balti finn nyelvben.

A *puoli* 'oldal' több balti finn égtájnévben is előfordul: karj. *vilpual* 'hideg + oldal = É', *lämminpual* 'meleg + oldal = D'; fi. *nousema(n)puoli* 'felkelő + oldal = K', lív *uomõgpuol* 'reggeli + oldal = K'; é. *lämmi puul* 'meleg + oldal = D', ve. *päilaskmanpol* 'naplemente + oldal = Ny'.

Összefoglalás

Az égtájak áttekintése során kiderül, hogy a balti finn nyelvekben az ÉSZAK a fő égtáj, erre van a legkevesebb variabilitás. A *pohjoinen* és variánsai, összetett szerkezetei kizárólag erre az egyetlen irányra használatosak, ellentétben a többi égtájjal. A karjalaiban azonban azt láthatjuk, hogy az ÉSZAK megnevezésére több különböző kifejezést is ismernek, ráadásul több olyan elnevezési módot használnak, amelyek hiányoznak a többi balti finn nyelvből.

A balti finn nyelvekben a déli égtájakra van a legtöbb eltérő kifejezés. A sokszínűséget valószínűleg a sajátos földrajzi helyzettel lehet magyarázni, hiszen hozzájuk képest majdnem minden délre van. Ez a tarkaság érvényes a karjalaira is.

A karjalaiban a K–Ny oppozíció mellett – a balti finn nyelvektől eltérően – az É–D korreláció is megfigyelhető.

Irodalom

- ALFE 1. = Atlas linguarum Fennicarum. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 800. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 118. Helsinki, 2004.
- Beöthy Erzsébet 1967: Die Bezeichnungen für Himmelsrichtungen in den finnisch-ugrischen Sprachen. Bloomington, The Hague, Indiana University Publications. Uralic and Altaic Series 84.
- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. 1–6. Szerk. Margit Langemets – Mai Tiits – Tiia Valdre – Leidi Veskis – Ülle Viks – Piret Voll. Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn, 2009.
- Heine, Bernd 1997: Cognitive Foundations of Grammar. Oxford University Press, New York – Oxford. 35–65.
- Kettunen, Lauri 1938: Livisches Wörterbuch. Lexica Societatis Fenno-Ugricae 5. Helsinki.
- Kluge, Friedrich 1967: Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 20. Auflage, bearbeitet von Walther Mitzka. Walter der Gruyter, Berlin.
- Makarov 1990: Г. Н. Макаров, Словарь карельского языка. Ливвиковский диалект. Петрозаводск.
- Mägiste, Julius 1982–1983: Estnisches etymologisches Wörterbuch I–XII. Finnisch-ugrische Gesellschaft, Helsinki.
- Neetar, Helmi 1991: Ilmakaared rahvasuus. Keel ja Kirjandus 11: 656–665.
- Neetar, Helmi 2000: Ilmakaared keeleatlases. Atlas Linguarum Fennicarum (ALFE 1). Studia ad geographiam linguarum Pertinentia. Eesti Keele Instituudi toimetised 6. Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn. 87–98.
- Nirvi, Ruben Erik 1971: Inkeröismurteiden sanakirja. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVIII. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- Punžina A. V. 1994: А. В. Пунжина, Словарь карельского языка: тверские говоры. Петрозаводск.
- SKES = Suomen kielen etymologinen sanakirja. (Toim. Y. H. Toivonen.) Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki, 1955–1981.
- SSA = Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja 1–3. (Toim. Erkki Itkonen – Ulla Maija Kulonen.) Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Kotimaisten Kielten Tutkimuskeskus, Helsinki, 1992, 1995, 2000.
- Tóth Anikó Nikolett 2009: A lapp égtájnevek kialakulásának kérdéséhez. Folia Uralica Debreceniensia 16: 121–132.
- Tóth Anikó Nikolett 2010: Földrajzi viszonyok és égtájmegnevezések a lappban. Folia Uralica Debreceniensia 17: 167–180.

- Tóth Anikó Nikolett 2011: Az égtájmegnevezések szemantikai vizsgálata a finnben és az észben. *Folia Uralica Debreceniensia* 18: 155–164.
- Tsvetkov, Dmitri 1995: *Vatjan kielen Joenperän murteen sanasto*. *Lexica Societatis Fenno-Ugricae XXV*. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- Vasmer, Max 1986–87: Макс Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*. I–IV. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. Прогресс, Москва.
- Virtaranta–Koponen 1968–97: *Karjalan kielen sanakirja I–VI*. (Päätoim. Pertti Virtaranta – Raija Koponen.) *Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVI*. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.

*

Cardinal Terminology in the Karelish Language

This paper carries out a semantic and etymologic investigation of Karelian names for cardinal directions. The most significant issues in the cases of the above mentioned languages are that there are more than one expression for one direction and one expression can be used for more directions. So without the speaker's cognition and the environmental factors it cannot be understandable.

By the inclusion of all the different names associable with each direction, the variability of the naming methods applied is clearly demonstrable.

ANIKÓ NIKOLETT TÓTH